

Langs Volksbühne, Kollwitzstrasse, Wasserturm en Kulturbrauerei Wandeling door Berlijn-Prenzlauer Berg

Prenzlauer Berg is een wijk die is ontstaan in de zogenaamde Gründerzeit. Het is de periode aan het einde van de negentiende eeuw toen het Duitse keizerrijk vorm kreeg en er veel woningen nodig waren voor de mensen die door de industrialisering van het platteland naar de stad kwamen. In Prenzlauer Berg is dit duidelijk te zien aan de bebouwing.

De wijk staat vol met zogenaamde Mietskazernen (huurkazernes) die allemaal eenzelfde bouwpatroon hebben. Van zijstraat tot zijstraat vormen de gebouwen een gesloten front. Om de zoveel meter is er een ingang. Grote deuren geven toegang tot hinterhöfen (hofjes) die aan elkaar geschakeld naar achteren lopen. Rond die hofjes staat bebouwing. Hoe verder je van de straat wegloopt, hoe donker en nauwer het wordt. Vroeger woonden aan de straatkant (waar de huizen nog wat zonlicht opvingen) de bazen. Hoe verder je naar achteren kwam, hoe armer de mensen waren.

In de DDR-tijd zijn de gebouwen helemaal onderkomen. Het was goedkoper om elders plattenbauflats neer te zetten dan de oude woningen op te knappen. Veel bewoners trokken naar de modernere flats in wijken als Lichtenberg en Hohenschönhausen. Prenzlauer Berg werd een wijk voor kunstenaars en muzikanten; mensen die binnen de DDR streefden naar alternatieve leefvormen.

Ook de eerste jaren na de val van de muur bleef de wijk een toevluchtsoord voor de culturele 'underground'. Tot midden jaren '90 projectontwikkelaars de wijk ontdekten. Heel veel huizen zijn opgeknapt. Bij de renovatie is veel aandacht besteed aan het vroegere uiterlijk van de bebouwing. Oorspronkelijke details zijn bewaard gebleven. Kijk maar eens rond in straten als de Rykestrasse. Het huidige aanzicht is een lust voor het oog.

Er is echter ook een keerzijde. De huren zijn veel hoger geworden waardoor oorspronkelijke bewoners zijn weggetrokken. Vooral de omgeving van de Kollwitzstrasse (zie verder) staat inmiddels bekend als yuppengebied. Toch laten de hinterhöfen nog wel iets zien van het oude Berlijn. Wie tijdens deze wandeling hier en daar eens door een openstaande toegangsdeur naar binnenloopt, kan zich nog goed een beeld vormen van hoe het in die wirwar van hofjes honderd jaar geleden moet zijn geweest.

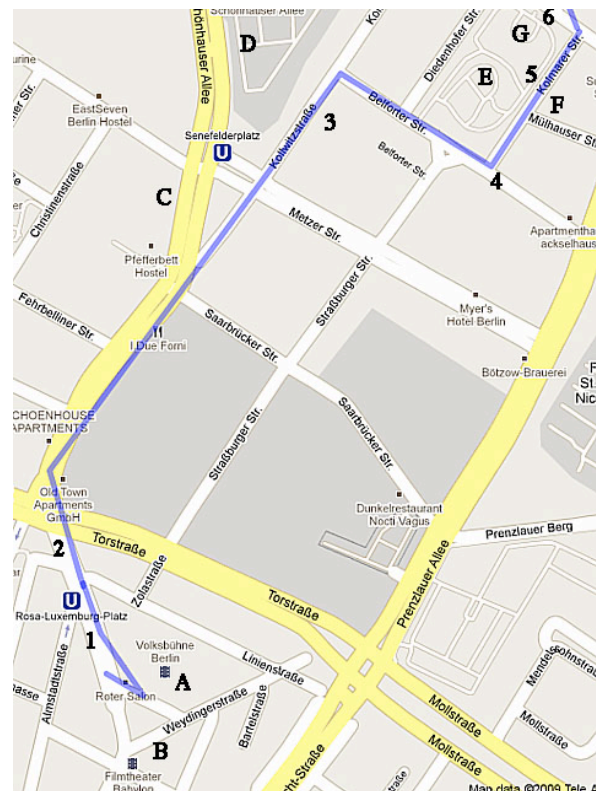
De alternatieve bewoners zijn voor een groot deel naar het aangrenzende Friedrichshain getrokken. Of terug naar Kreuzberg; waar ze ook vóór de Wende zaten. Alleen de Kastanienallee heeft nog iets van die alternatieve sfeer.

De wandeling start bij het U-Bahnhof Rosa-Luxemburg-Platz, bereikbaar met de U2. De wandeling eindigt bij het U-Bahnhof Rosenthaler Platz. Tijdens de wandeling kom je onder andere langs de Volksbühne, Schönhauser Allee, Kollwitzstrasse, Wasserturm, Rykestrasse, Kulturbrauerei en Kastanienallee. De wandeling is ongeveer 4,5 kilometer lang.

Rosa-Luxemburg-Platz

De Rosa-Luxemburg-Platz ligt in de meest oostelijke punt van de wijk Mitte; tegen Prenzlauer Berg aan. Het plein is genoemd naar de socialistische activiste Rosa Luxemburg die in 1919 werd vermoord. Dit driehoekig plein is aan het begin van de twintigste eeuw ontstaan toen huizen moesten wijken voor de verdere bouw van de U-bahnlijn 2 naar Pankow.

Het plein wordt gedomineerd door twee gebouwen: de Volksbühne (A; zie verder) en het okerkleurige gebouw (B) recht daar tegenover dat is ontworpen door de bekende expressionistische architect Hans Poelzig. Het is gebouwd tussen 1927 en 1929 en biedt

onder andere ruimte aan woningen, een café (Voss) en een bioscoop (Kino Babylon).

A. Volksbühne

De Volksbühne werd in 1913/1914 gebouwd naar een ontwerp van architect Oskar Kaufmanns. Het was de vereniging 'Neue Freie Volksbühne' (nieuw vrij volkspodium) die opdracht gaf tot de bouw. Het doel van deze arbeidersorganisatie was om realistisch theater te maken dat aansloot bij het alledaagse leven. Daarbij moesten proletariërs de mogelijkheid hebben om goedkoop naar het theater te gaan.

Theater in de Volksbühne staat garant voor spektakel. Al vanaf de bouw in 1914 wordt in dit theater kunst gemaakt die iets wil zeggen over het alledaagse leven. Door thema's die in ieders leven een rol spelen sterk uit te vergroten, komt de ware aard van ons leven aan het licht. De huidige leider van het theater, Frank Castorf, weet als geen ander onderwerpen als liefde, jaloezie en verslaving te behandelen.

1. Loop links langs de Volksbühne tussen het theater en het U-bahnstation door naar de verkeerslichten aan de Torstrasse.

Torstrasse

De Torstrasse markeert waar de Berlijnse stadsmuur van de achttiende tot midden negentiende eeuw heeft gestaan. Hier bij de verkeerslichten was de Schönhauser Tor; één van de ingangen naar de stad. De stadsmuur was overigens geen verdedigingsmuur, maar een belastingmuur. Hier moest belasting worden betaald voor goederen die de stad in werden gebracht.

2. Steek het kruispunt over en ga aan de overkant de Schönhauser Allee in. Nu zijn we in Prenzlauer Berg.

Schönhauser Allee

De Schönhauser Allee was in de DDR-tijd de belangrijkste uitgaansstraat in Oost-Berlijn. Hier lagen de bekende cafés en restaurants en hier waren de meeste winkels. Nog steeds is de Schönhauser Allee de grootste winkelstraat in Prenzlauer Berg. Verderop in de straat (bij het U-bahstation Schönhauser Allee; we komen daar later tijdens deze wandeling) ligt bijvoorbeeld de Schönhauser Arcaden, een drie verdiepingen tellend winkelcentrum dat hier na de Wende is gebouwd.

Blijf aan de rechterkant over het trottoir lopen. Loop door tot je bij het U-bahnstation Senefelder Platz komt.

C. Pfefferberg

Vlak voor de Senefelder Platz zie je links aan de overkant een muur die is volgeplakt met affiches. Dit is de Pfefferberg. Deze voormalige brouwerij is nu een cultureel centrum. Het enorme terrein is onlangs verbouwd om er kunstenaars te huisvesten en kleinschalige werkruimte te creëren. Daarnaast zijn er ruimten waar feesten en concerten plaatsvinden. In de zomer is er een drukbezochte biertuin.

We gaan hier dadelijk naar rechts; een klein stukje de Kollwitzstrasse in en dan rechtsaf de Belforter Strasse in. De Schönhauser Allee loopt verder naar links. Vijftig meter verder aan de Schönhauser Allee ligt het Joods kerkhof.

D. Joods kerkhof

Dit kerkhof is in 1827 geopend en was daarmee het tweede joodse kerkhof in Berlijn. Het kerkhof bestaat uit meer dan 20.000 graven. De meesten stammen van voor 1880. In dat jaar werd besloten dat hier alleen bij hoge uitzondering nog mensen mochten worden begraven. De laatste zestig jaar is er geen graf meer bijgekomen. Vanwege instortingsgevaar (veel graven zijn oud en in slechte staat) en om vandalisme tegen te gaan, is het kerkhof alleen nog onder begeleiding toegankelijk (info: 00 49 30 441 98 24). Vanaf de Schönhauser Allee is goed te zien hoe het kerkhof eruit ziet.

3. Als gezegd, houden we rechts aan en gaan een klein stukje de Kollwitzstrasse in. Daarna gaan we de eerste straat rechts de Belforter Strasse in.

Kollwitzstrasse

De Kollwitzstrasse is genoemd naar de kunstenaar Kätche Kollwitz die hier jarenlang woonde. Haar man was arts en in zijn praktijk zag zij de ellende van de arme mensen in deze buurt die moesten vechten voor hun bestaan. Ze maakte tekeningen en beeldhouwwerken waarin ze de ellende van de

armen verwerkte. Zelf bleef ze ook niet ongeschonden. In de eerste wereldoorlog verloor ze haar zoon die militair was. Het gaf haar inspiratie voor het beeld 'moeder en zoon' waarvan een kopie in de Neue Wache aan Unter den Linden staat.

De Kollwitzstrasse staat model voor het nieuwe, meer mondaine, Prenzlauer Berg. Hier vind je designwinkels, luxe kappers en wat duurdere eethuizen. Het blijft echter Prenzlauer Berg dus zijn er ook gewone cafés en tweedehands kledingwinkels. Dat is het verschil met bijvoorbeeld de Friedrichstrasse. Terwijl daar vooral de goed gesitueerde zakenman rondloopt, zit in de Kollwitzstrasse de academicus die een mooi inkomen heeft.

Belforter Strasse

Hier is goed het verschil te zien tussen woningen die gerenoveerd zijn en woningen die niet gerenoveerd zijn.

E. Windmolenheuvel

Even verderop ligt aan de linkerkant op een verhoging een parkje. Deze verhoging is een overblijfsel van de windmolens die hier stonden voor Prenzlauer Berg bebouwd werd. De molens waren er om het graan dat hier op de landerijen groeide te verwerken.

4. Loop door tot voorbij het parkje en ga linksaf de Kolmarer Strasse in. Voorbij de Mulhauser Strasse ligt links het Bezirksmuseum Prenzlauer Berg.

F. Bezirksmuseum Prenzlauer Berg

Rechts naast het park (tussen park en Prenzlauer Allee) is in een oude school het Bezirksmuseum Prenzlauer Berg gevestigd. Het museum geeft een mooi beeld van de geschiedenis van Prenzlauer Berg en Pankow. Vooral de foto-expositie over het alledaagse leven in de wijk tussen 1949 en 1989 is interessant. Het museum is op werkdagen tussen 9 en 19 uur geopend.

5. Loop tegenover het Bezirksmuseum omhoog het Wasserturmpark in en loop naar de watertoren.

G. Wasserturm

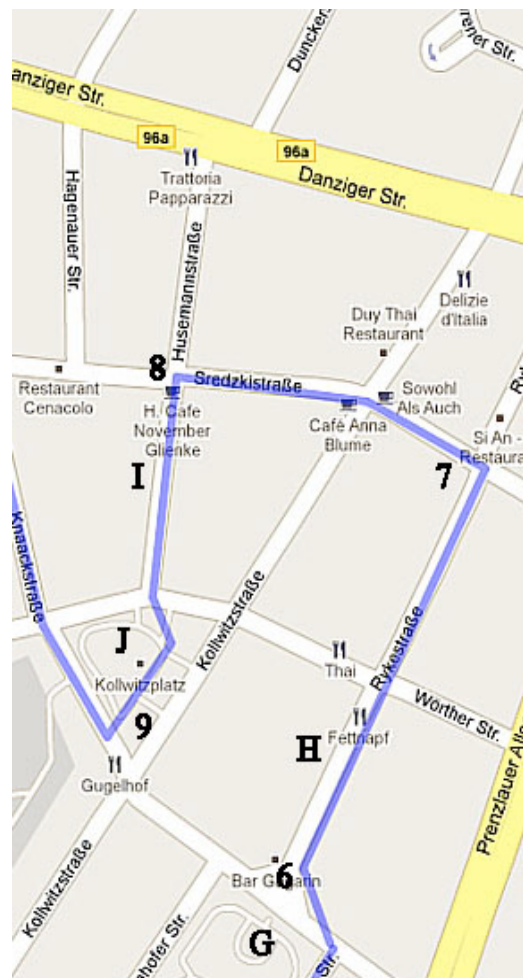
De watertoren die op de heuvel staat, ook wel Dicker Hermann genoemd, is de oudste van Berlijn. De toren is in 1877 gebouwd en is tot 1952 in gebruik geweest. De toren voorzag de snel groeiende bevolking van Prenzlauer Berg van water. De woningen in de toren waren voor het personeel dat in de toren werkte. Ze zijn nog steeds bewoond. De nazi's gebruikten het machinehuis van de toren in 1933 als gevangenis voor communisten en joden. Er werden mensen zonder vorm van proces vastgehouden en vermoord.

6. Loop om de watertoren heen en ga achter de watertoren de Rykestrasse in.

H. Rykestrasse

De Rykestrasse is een van de mooiste straten van Prenzlauer Berg. De straat is vooral bekend geworden door de synagoge die meteen aan het begin van de straat aan de linkerkant staat. Het is een van de weinige belangrijke joodse gebouwen die de kristalnacht -de nacht waarin de nazi's joodse bezittingen vernielden en in brand staken- van 1938 ongeschonden zijn doorgekomen. De reden daarvan was dat er veel niet-joods bezit in de buurt was en dat de nazi's niet het risico wilden lopen dat ook dat beschadigd zou raken.

De straat is verder prachtig gerenoveerd. De gevels hebben mooie pastelkleuren gekregen en de bomen die langs de straat staan. De winkels in de straat zijn heel divers. Je kunt er terecht voor tweedehands kleding, Vlaamse patat, schoenen en meubels.

7. Ga de tweede straat linksaf de Sredzkistrasse in. Vervolgens is de tweede straat links en rechts de Husemannstrasse.

I. Husemannstrasse

De Husemannstrasse is een begrip. De naam kon je jarenlang in elke toeristengids vinden. Deze straat was namelijk de eerste straat in Oost-Berlijn waar de huurkazernes werden opgeknapt. Het gebeurde nog in de DDR, in de jaren 1986/1987, ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van Berlijn. Iedereen moest zien hoe mooi de arbeider woonde. Dat kon in deze straat.

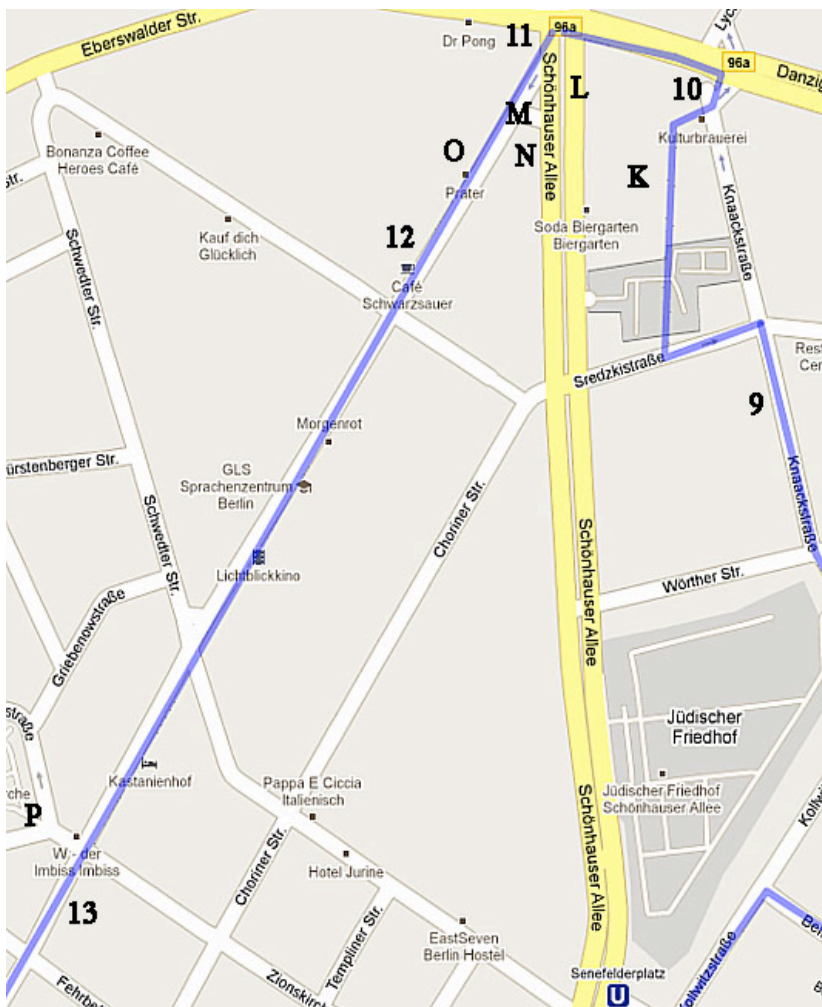
Helaas is er nog maar weinig van over. De gevels hebben hun kleur weer voor een deel verloren en waar dat nog niet zo is, worden ze ontsiert door graffiti. De handwerkslieden die er zaten, zijn betrokken om plaats te maken voor onbeduidende winkels. En wat eigenlijk nog belangrijker is: de omliggende straten zijn nu ook opgeknapt en vaak nog veel mooier. De blinden zijn gaan zien en daarom is éénoog niet langer koning.

8. Ga linksaf de Husemannstrasse in. Aan het einde van de straat komen we bij de Kollwitzplatz.

J. Kollwitzplatz

Dit plein is meer een park. Vooraan in het park staat een beeld van Käthe Kollwitz. Verder zijn er bankjes en een speeltuin. Het is maar een klein parkje, maar op zonnige dagen wordt er veel gebruik van gemaakt. Weinig mensen in de buurt hebben een eigen tuin en het is een prettige plek om buurtgenoten te ontmoeten en kinderen met elkaar te laten spelen.

9. Loop door het park heen en ga aan het eind rechtsaf de Knaackstrasse in. Ga bij het tweede kruispunt linksaf de Sredzkistrasse in. Rechts zie je een bioscoop. Die maakte onderdeel uit van de Kulturbrauerei. Ga via de bioscoop, of door de poort iets verderop, het terrein van de kulturbrauerei op.

K. Kulturbrauerei

Deze voormalige brouwerij is helemaal omgebouwd tot een multifunctioneel kunst- en cultuurcentrum. Er zijn concertzalen, clubs, restaurants, galerieën, filmzalen, theaters, ateliers, oefenruimtes en er is 's zomers een Biergarten. Het terrein is een oase van rust in deze drukke wijk. Het is heerlijk om er rond te lopen en op een zonnige dag in de open lucht een biertje te drinken en een braadworst te eten. Je vindt hier onder andere de clubs NBI, Alte Kantine, Frantz, Soda en Maschinenraum. Rond de kerst is op het complex de mooiste kerstmarkt van Berlijn: de Lucia Weihnachtsmarkt.

10. Loop over het terrein van de kulturbrauerei naar de andere kant. Bij de stallen is een uitgang. Ga door die uitgang en sla linksaf en nog een keer linksaf. Op de hoek zie je voor je het U-Bahnstation Eberswalder

Strasse.

L. Station Eberswalder Strasse

De U-bahnlijn 2 is direct na het station Senefelder Platz boven de grond gekomen. Het eerstvolgende station is Eberswalder Strasse. Dat station ligt hoog boven de grond. Onder het station vind je de beroemdste curryworst van Berlijn. Daar waar een lichtreclame zegt: 'Wenn's um die wurst geht - tradition mit geschmack' is Konnopke gevestigd. Deze imbiss bereid sinds 1930 curryworst volgens een geheim recept.

11. Steek over en loop onder de sporen door naar Konopke. Steek voor de imbiss bij het stoplicht over en loop rechtdoor de Kastanienallee in.

M. Kastanienallee

De Kastanienallee stond lang bekend als het alternatieve centrum van Prenzlauer Berg. Je vindt er veel cafés, restaurantjes en kleine winkeltjes. De straat is bij Berlijners de laatste jaren wat minder populair omdat er steeds meer toeristen komen. Dat neemt niet weg dat het een gezellige levendige straat is. Zeker als je een lange wandeling achter de rug hebt en even wil zitten. An einem Sonntag im August en Prater zijn in deze buurt populaire plekken om even uit te rusten.

N. An einem Sonntag im August

Als je iets wil drinken is 'An einem Sonntag im August' een aanrader. Dit café ligt meteen vooraan links aan de Kastanienallee. Bij goed weer kun je buiten zitten en anders wachten je binnen lekkere fauteuils. Van hieruit kun je het leven in de straat gadeslaan. Tussen de middag kun je voor een paar euro zoveel eten als je wilt van een uitgebreid lunchbuffet.

O. Prater

Een andere aanrader is Prater. Deze oudste Biertuin in Berlijn ligt aan de Kastanienallee, na de eerste bebouwing aan de rechterkant. Wie rust wil, kan het best wat naar achteren doorlopen. Als het heel mooi weer is, kan het er in de vroege avond en in het weekend erg druk worden. Er is ook een restaurant bij dat het hele jaar geopend is.

12. Volg de Kastanienallee. De derde kruising is die met de Zionskirchstrasse. Rechts ligt de Zionskirchplatz met de Zionskirche.

P. Zionskirche

De Zionskirche was een van de plekken waar in de jaren '80 het protest tegen het DDR-regime groeide. De kerk werd pas echt een symbool toen in 1988 bezoekers van een rockconcert dat er plaatsvond werden aangevallen door Oostduitse neo-nazi's. De politie was aanwezig, maar deed niet. Later liet de DDR-regering gebruikers van de kerk arresteren en huiszoeking doen. De protesten daartegen klonken door tot in het westen. Het was niet de eerste keer dat de kerk betrokken was bij het verzet. In 1933 sloot de toenmalige dominee zich aan bij het verzet tegen Hitler. De 19de eeuwse neoromaanse kerk is na de wende helemaal opgeknapt en staat onder monumentenzorg.

13. Blijf de Kastanienallee volgen tot die overgaat in Weinbergsweg. Rechts ligt het Park am Weinbergsweg. Loop verder tot bij de Rosenthaler Platz. Hier eindigt onze wandeling. Hier kun je de U-bahn nemen.

Rosenthaler Platz

De Rosenthaler Platz is eigenlijk geen plein, maar een knooppunt van straten. Tot 1861 maakte het plein deel uit van de stadsmuur die Berlijn omringde. Mensen die uit het Noorden naar de stad kwamen moesten hier, bij de Rosenthaler Tor (stadspoort) belasting betalen voor de goederen die ze meenamen om te verkopen. Later kreeg het plein een centrale rol in het boek 'Berlin Alexanderplatz' van Alfred Döblin. Hoofdpersoon Franz Biberkopf hing hier veel rond om wat geld te scoren, dronken te worden of zijn grote liefde te vinden.